

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 377.35

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-1-39-120-132

УПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ

Ковальчук Василь Іванович

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: v.i.kovalchuk@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-5006-573X

Ігнатенко Сергій Віталійович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, декан факультету технологічної і професійної освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: sergeyvit@i.ua

Проаналізовано характеристики дуальної освіти, узагальнено сутність поняття «дуальна освіта», визначено переваги дуальної форми навчання. Проаналізовано нормативно-правову базу дуальної освіти в Україні та подано коротку характеристику основних документів. Здійснено соціологічне дослідження щодо визначення стану професійної освіти та готовності суб'єктів освітньої діяльності до впровадження дуальної освіти. Встановлено, що визначальною ідеєю дуальної освіти є тісна залежність системи П(ПТ)О від ринку праці та роботодавців, її функціонування на основі соціального партнерства. Для впровадження дуальної освіти необхідно вдосконалити матеріально-технічну базу, покращити методики навчання, налагодити співпрацю між закладом освіти та роботодавцем.

Ключові слова: дуальна освіта, дуальне навчання, заклад професійної (професійно-технічної) освіти, професійна (професійно-технічна) освіта, ринок праці, соціальне партнерство, роботодавець.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність будь-якої держави на світовому ринку та якість життя її населення залежить від рівня професійної підготовки кадрів. Найважливішою якісною характеристикою сучасного етапу розвитку професійної освіти є інтеграційні процеси, які відображають, з одного боку, змістові та структурні зміни всередині системи освіти, а з іншого – процеси взаємодії професійної освіти і виробничої сфери. У проекті Концепції розвитку освіти до 2025 року [1] одним із головних напрямів є приведення структури освіти у відповідність до потреб сучасної економіки та інтеграції України в європейський економічний та культурний простір.

Освіта як засіб визначення орієнтирів реформування галузей економіки та інших сфер діяльності повинна мати випереджувальний характер унаслідок упровадження новітніх технологій в усі сфери виробництва та потреби оволодіння необхідними комплексними вміннями й навичками. Головне – оволодіння не тільки професійними знаннями, а насамперед уміннями і навичками професійної діяльності, що зумовлює необхідність посилення практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх фахівців [2].

Система професійної (професійно-технічної) освіти вимагає реформ в управлінні закладами освіти та побудові освітнього процесу, урахування потреб регіональних ринків праці та міжнародних трендів [3–7].

Сьогодні в Україні великою проблемою професійної (професійно-технічної) освіти є розрив між теорією, яку учні отримують у закладі освіти, і практичними навичками, яких чекають від них роботодавці і ринок праці. Головне завдання, яке стоїть перед навчальними закладами професійної (професійно-технічної) освіти – сформулювати нову модель професійної підготовки, яка б скоротила цей розрив та забезпечила якість трудових ресурсів.

Вирішити цю проблему може система дуальної освіти, що поєднує в освітньому процесі теоретичну і практичну підготовку. Перевагою дуальної освіти є забезпечення високого відсотка працевлаштування

випускників, оскільки вони повністю відповідають вимогам роботодавця, а навчання максимально наближене до запитів виробництва. Учасником дуальної форми навчання може бути найменша група, в якій досягається висока мотивація отримання знань, формується психологія майбутнього працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дуальної освіти досліджувалася зарубіжними та вітчизняними науковцями (Г. Бауман, А. Шельтен, К. Штратман, Г. Штегман, К. Шульц, Б. Унайбаєв, В. Татишев, А. Ліпсмаєр, Н. Абашкіна, С. Амеліна, В. Базова, О. Дмитренко, Т. Іщенко, Т. Козак, Н. Ничкало, В. Радкевич, В. Свистун та ін.).

Мета статті. Обґрунтувати необхідність упровадження дуальної форми професійного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Виклад основного матеріалу. Ідея дуальної освіти набуває свого поширення та реалізації. Взаємодія освіти з бізнесом, суб'єктами ринками праці – це одна зі складових сучасної моделі, яка затребувана суспільством. Тому саме зараз потрібна всебічна підтримка концепції дуальної освіти, повинна бути продовжена робота щодо її реалізації в тісній співпраці з роботодавцями та соціальними партнерами, зацікавленими у розвитку дуальної освіти. Адже від такої освіти виграють як учні, так і роботодавці.

У будь-якій розвиненій країні постійно оновлюються вимоги до учасників ринку праці, які впливають на систему освіти. Цей факт обумовлений постійними економічними змінами і зростаючими темпами технологічної революції [8, с. 32]. Підготовка робітничих кадрів в Україні є предметом серйозних дискусій, оскільки за останні роки збільшився дефіцит фахівців чи не в усіх сферах народного господарства. Назріла проблема побудови нової системи професійної освіти, яка б відповідала світовим тенденціям та задовольняла вимоги ринку праці. У цьому процесі важливо використати здобутки провідних країн світу в підготовці робітничих кадрів. Європейський Союз на даний момент є одним із лідерів світу у сфері підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Таких якісних результатів ЄС досяг завдяки дуальній системі професійної освіти.

На сьогоднішній день дуальна система підготовки – одна з найефективніших форм підготовки кадрів у світі, яка поширена в промислово розвинених країнах і є основною системою підготовки кадрів більш ніж в 60 країнах.

Відповідно до Міжнародної стандартної кваліфікації ЮНЕСКО дуальна система освіти – це організований навчальний процес реалізації освітніх програм, що поєднують часткову зайнятість на виробництві та навчання з неповним навантаженням у традиційній шкільній і університетській системі [9].

Поняття «дуальна система професійного навчання» започаткована німецьким комітетом з питань професійної освіти (1964) і належить німецькому педагогу в галузі професійної освіти Абелью. Дуальна система професійної підготовки зарекомендувала себе як одна з найдинамічніших в Європі, здатна адекватно реагувати на економічні зміни і пристосовуватися на ринку праці [10].

Поняття «дуальна освіта» («*Duales Studium*») прийнято розглядати як комбіновану модель організації професійної освіти, що полягає в проходженні важливої практичної частини підготовки фахівців на робочому місці, а теоретичної – на базі професійних навчальних закладів [11].

Дуальна система професійної підготовки отримала широку популярність і визнання у світовій практиці професійної освіти.

Підготовка фахівця здійснюється відповідно до законодавства про професійну освіту. Ця система охоплює два різні навчально-виробничих середовища: підприємство і професійний заклад освіти, які здійснюють спільну діяльність з метою підвищення якості професійної підготовки студентів. При цьому і підприємство, і професійний заклад освіти зацікавлені не тільки в результатах навчання, але і в змісті навчання і його організації. На думку А. Шельтена, в дуальній системі «ведуться пошуки педагогічної взаємодії двох навчально-виробничих середовищ – підприємства та навчального закладу» [12]. Професійно-практичне навчання на підприємстві та професійно-теоретичне в закладі освіти перетинаються, утворюючи в зоні перетину сферу, яку А. Шельтен називає «експериментально-конструктивне навчання» в спеціальних приміщеннях, обладнаних за типом лабораторій. У даній моделі заклад освіти поряд з професійно-теоретичним навчанням здійснює і теоретичне навчання, що не має професійної спрямованості.

Дуальна система забезпечує тісний взаємозв'язок і взаємодію професійного навчання з виробничою сферою, своєчасне реагування на зміну її потреб і врахування тенденцій розвитку [13].

Визначаючи в загальному вигляді суть дуальної системи освіти, слід зазначити, що вона підсилює практичну спрямованість підготовки фахівців шляхом інтеграції в освітній процес великого обсягу виробничої практики, що значно підвищує професійну мобільність випускників. Разом з тим упровадження дуальної системи передбачає принципову зміну організації освітнього процесу, в основу якого покладено раціональне поєднання протягом усього навчального року теоретичної підготовки та розширеної виробничої практики на підприємствах і в організаціях. Упроваджується принцип індивідуалізації практичної

підготовки та наближеності її змісту до реальних умов господарюючих суб'єктів, яка проявляється в максимальній орієнтації завдань на практику, курсових та дипломних робіт – на умови господарювання і вимоги підприємств і організацій – майбутніх потенційних місць працевлаштування випускників [14].

У дуальній моделі створюються умови для залучення підприємств до процесу підготовки кадрів, зокрема, ідеться про значні витрати, пов'язані з підготовкою фахівців. При цьому підприємства стають зацікавленими не лише в результаті навчання, але й у його змісті та організації. У цьому полягає значення дуальної системи як моделі організації професійної освіти, яка дає змогу долати неузгодженості між виробничою та освітньою сферами у процесі підготовки кадрів. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає побудовану на єдиних методологічних засадах узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфер з підготовки спеціалістів певного профілю в рамках організаційно відмінних форм навчання [15].

Дуальні системи навчання передусім використовуються в таких галузях, як економіка, техніка і соціальне забезпечення [16].

До незаперечних переваг дуального навчання потрібно віднести і те, що:

1. Забезпечується високий відсоток працевлаштування випускників, оскільки вони повністю відповідають вимогам роботодавця. Навчання максимально наближено до запитів виробництва.

2. Досягається висока мотивація в отриманні знань. Формується нова психологія майбутнього працівника. Студенти на підприємстві навчаються зовсім по-іншому, більш усвідомлено і зацікавлено. Позиція пасивного споживача навчальної інформації змінюється на ініціативного фахівця на виробництві, якому треба приймати рішення і нести за них відповідальність. Студент швидше адаптується до виробничих відносин у колективі, формує соціальні навички.

3. Працює принцип «від практики до теорії», студент більше працює не з текстами і знаковими системами, а з виробничими ситуаціями. Складні теорії легше засвоюються через практику і вирішення реальних професійних завдань.

4. Оцінювання якості підготовки фахівців проводиться самими роботодавцями. З перших днів студент більшу частину часу проводить на робочому місці, показує свої навички і старання. Роботодавці отримують можливість оцінити рівень підготовленості майбутніх фахівців безпосередньо у виробничих умовах.

5. Викладачі повинні мати не тільки хороші теоретичні знання, а й володіти всіма нововведеннями на виробництві.

6. Знижується навантаження на бюджет. Частина витрат з підготовки кваліфікованих кадрів несе підприємство [17].

В Україні напрацьована нормативно-правова база щодо впровадження дуальної системи освіти в професійній (професійно-технічній) освіті.

Закон України «Про освіту» – регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти [18].

Закон України «Про вищу освіту» – встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [19].

Закон України «Про професійно-технічну освіту» визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійно-технічної освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках [20]. У новому проекті Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [21] в статті 4 визначено, що формами здобуття професійної (професійно-технічної) освіти є інституційна, індивідуальна, дуальна.

У *Середньостроковому плані пріоритетних дій уряду на період 2017–2020 рр.*, в розділі III «Розвиток людського капіталу», підрозділі 8 «Модернізація професійно-технічної освіти» визначено основні проблеми:

– Наявна система професійно-технічної освіти не дає змоги повною мірою виконувати покладені на неї завдання щодо реалізації державної політики.

– Дефіцит кваліфікованих кадрів у галузях матеріального виробництва. Особливої актуальності набуває питання мобільності, конкурентоспроможності та рівня кваліфікації працівників. Виникають нові кваліфікації та нові вимоги до змісту і процесу підготовки працівників.

– Зміст професійно-технічної освіти потребує постійного оновлення з урахуванням потреб підприємств – замовників кадрів.

– У зв'язку з дефіцитом бюджетних асигнувань не були передбачені видатки на капітальний та поточний ремонт, оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів, що унеможливило запровадження в навчально-виробничий процес сучасної техніки та технологій.

– Також професійно-технічна освіта не є привабливою в Україні.

Зазначається, що модернізація професійно-технічної освіти спрямована на створення сприятливих умов для якісної підготовки конкурентоспроможних робітничих кадрів, які здатні задовольнити вимоги сучасного ринку праці регіону та забезпечити рівний доступ до професійно-технічної освіти. Окрім зазначених численних заходів, модернізація передбачає впровадження елементів дуальної форми професійного навчання у 30 закладах професійної (професійно-технічної) освіти [22, с. 242].

Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 № 298 «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників». Документ створено з метою створення умов для якісної підготовки конкурентоспроможних робітничих кадрів, здатних задовольнити вимоги загальнодержавного та регіональних ринків праці, забезпечення гнучкості та мобільності організації навчально-виробничого процесу, оновлення змісту освіти шляхом упровадження у професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів елементів дуальної форми навчання. На основі цього наказу було погоджено проведення дослідно-експериментальної роботи з упровадження дуальної освіти в професійне навчання. Також було визначено пілотні заклади професійної (професійно-технічної) освіти в кожній області та в м. Києві, в яких буде проводитися цей експеримент [23].

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 660-р «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» [24]. Метою Концепції є вироблення засад державної політики щодо підвищення якості професійної підготовки фахівців на основі дуальної форми здобуття освіти. У документі зазначено, що дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти. Концепція ґрунтується на німецькому досвіді дуальної форми здобуття освіти, який було репрезентовано, зокрема, завдяки Представництву Фонду імені Фрідріха Еберта, Німецько-Українському агрополітичному діалогу, Проекту Східного партнерства «Дуальна освіта в діалозі» за участю закладів освіти різного рівня.

В Україні проводиться дослідно-експериментальна робота «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням дуальної форми навчання» (Наказ МОНу від 16.03.15 № 298). Щороку мережа закладів, долучених до експерименту, розширюється.

З метою виявлення стану ефективності професійної (професійно-технічної) освіти, а також з огляду на необхідність упровадження дуальної форми професійного навчання кваліфікованих робітників регіону нами було проведено соціологічне дослідження серед педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, учнів та роботодавців Сумської області. В опитуванні взяли участь 125 учнів, 93 педагогічні працівники та 17 роботодавців. Опитування проводились за допомогою розроблених нами анкет в Google Формі та соціальних мереж комунікації.

За результатами соціологічного опитування ми отримали такі результати (див. рис. 1). На запитання «Як Ви оцінюєте сучасну систему професійної (професійно-технічної освіти)?» 17 % опитаних педагогічних працівників відповіли, що оцінюють її ефективно, добре її оцінюють 55 %, а 16 % респондентів вважають її задовільною. І тільки 12 % вважають її незадовільною й такою, що вимагає впровадження нових технологій організації освітнього процесу.

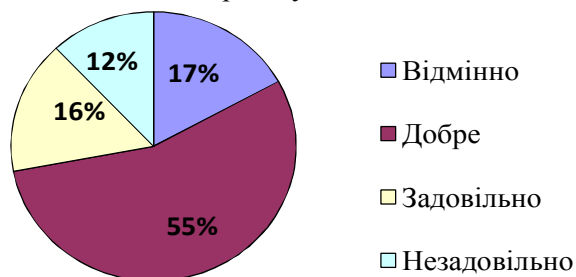

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви оцінюєте сучасну систему професійної (професійно-технічної освіти)?»

Більшість учасників нашого опитування (див. рис. 2), а саме 56 %, переконані в тому, що система професійної (професійно-технічної) освіти відповідає сучасним вимогам, 18 % переконані, що система скоріше відповідає сучасним вимогам, ніж не відповідає. Окрім того, 26 % опитаних мають протилежну думку.

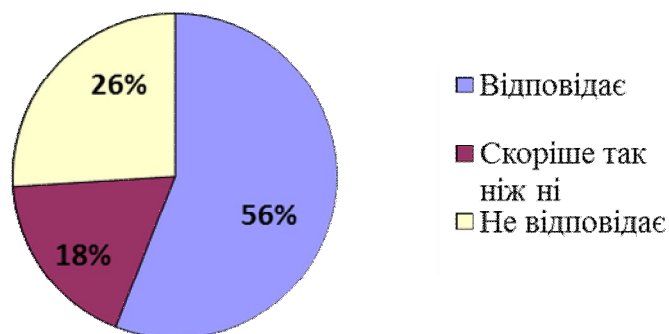

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання «Чи відповідає система професійної (професійно-технічної освіти) сучасним вимогам?»

Нас цікавило, яка причина незадоволеності станом професійної (професійно-технічної) освіти. Серед недоліків педагогічні працівники зазначають (див. рис. 3): застарілу навчально-матеріальну базу і обладнання – 46 %, труднощі в організації виробничої практики виникають у 25 % опитаних, з низькою мотивацією учнів до навчання стикаються 16 %, низькою вважають престижність робітничих професій 13 % опитаних, що відображається низькими показниками вступу до відповідних закладів.

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Які недоліки в системі професійної (професійно-технічної освіти) Ви можете виділити?»

Проте нас цікавила думка і самих учнів. За результатами соціологічного опитування, (див. рис. 4) більшість респондентів влаштовує те, чого їх навчають у їхньому закладі освіти. Так стверджують 68 % опитаних. 27 % – не задоволені. Це пояснюється високим рівнем очікування від навчання. 5 % опитаним було важко відповісти.

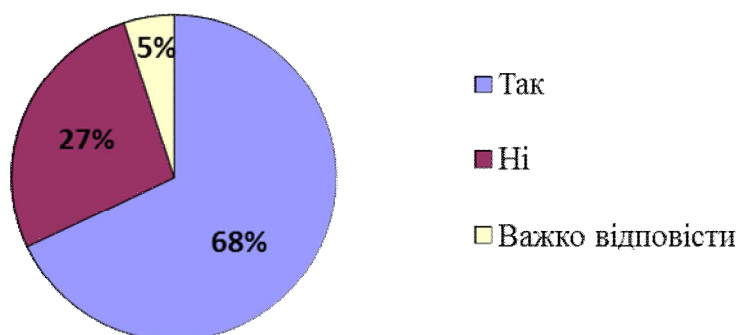

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «Чи влаштовує Вас те, чого Вас навчають у вашому закладі освіти?»

З метою конкретизації попереднього запитання ми уточнили, що саме не задовольняє учнів у навчанні. Із рис. 5 бачимо, що 26 % опитаних не вистачає можливості попрактикуватись у реальних умовах професійної діяльності, 25 % респондентів вважають, що обладнання, на якому їх навчають, застаріле і часто не використовується в умовах професійної діяльності, 22 % опитаних відзначають недостатність практичної складової, в ході якої саме формуються професійні навички, необхідні працевлагодотворенню, 15 % опитаних зазначають, що освітній процес перенасичений теорією, а 12 % опитаних не задовольняють методи навчання.

Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання «Якщо на попереднє запитання Ви відповіли «Ні», то що саме Вас не задовольняє?»

Природньо виникає запитання: чи є необхідність реформування системи професійної (професійно-технічної освіти)? Реформування передбачає не тільки можливість впровадження ноу-хау в освітній простір, але і реалізацію раніше наявних освітніх стандартів, які актуалізують своє практичне значення. 82 % респондентів (див. рис. 6) з числа педагогічних працівників вважають за необхідне реформувати систему за умови, якщо освіта стане практико-орієнтованою, 14 % респондентів задовольняє сучасний стан, і вони переконані, що реформи не потрібні, 4 % респондентам було важко відповісти на запитання.

Отриманні результати опитування як педагогічних працівників, так і учнів переконують у тому, що навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти має бути практико-орієнтованим, наближеним до реальних умов ринку праці. Проте простежується складність реалізації цієї проблеми в закладах освіти через відсутність сучасного обладнання, що інколи неможливо придбати через відсутність коштів. Вимагає також перегляду підготовка педагогічних працівників до роботи в нових умовах за сучасними ефективними технологіями навчання.

Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання Чи є потреба реформувати систему професійної (професійно-технічної освіти)?»

Отриманні результати соціологічного опитування переконують у необхідності впровадження дуальної форми навчання в професійній (професійно-технічної) освіті.

Ми поцікавилися, чи знайомі педагогічні працівники і учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти з поняттям «дуальна освіта».

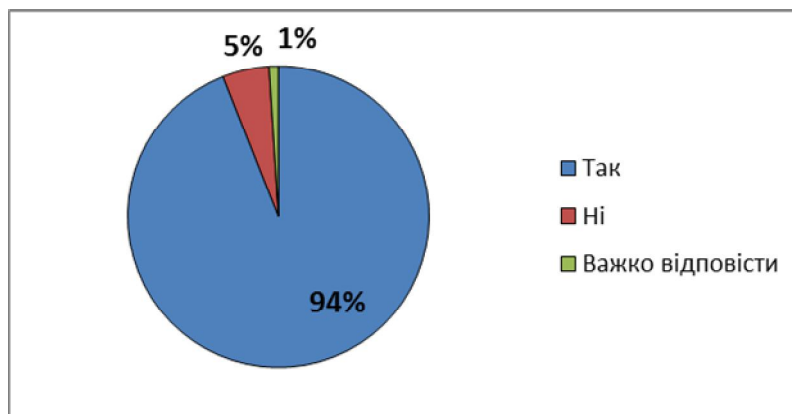

Рис. 7. Розподіл відповідей педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти на запитання «Чи знайомі Ви з поняттям «дуальна освіта»?»

Серед педагогічних працівників 94 % знайомі з поняттям, 5 % – не знайомі, 1 % опитаних було важко відповісти (див. рис. 7).

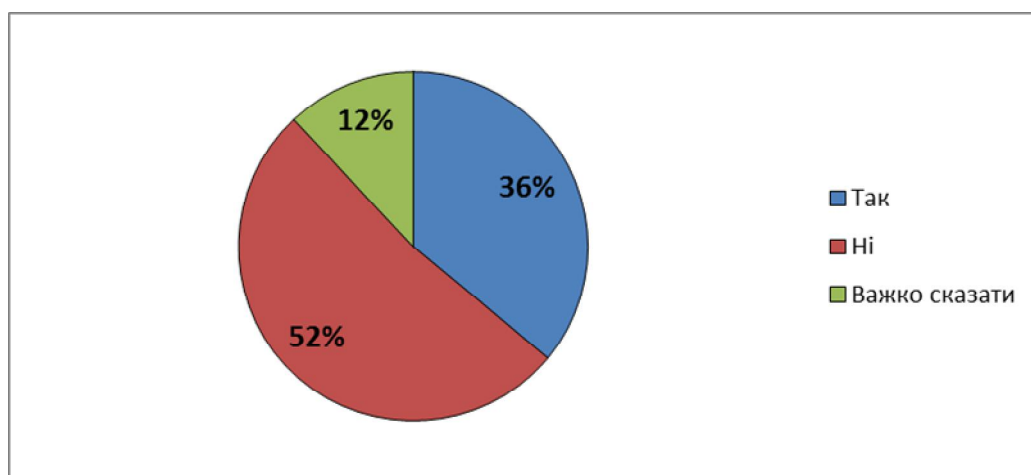

Рис. 8. Розподіл відповідей учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти на запитання «Чи знайомі Ви з поняттям «дуальна освіта»?»

Як бачимо, серед опитаних учнів (див. рис. 8) картина дещо інша. 52 % учнів не знайомі з даним поняттям, 36 % опитаних мають розуміння і 12 % респондентів важко було відповісти.

Дуальна освіта постає в ролі абсолютно інноваційної освітньої моделі, покликаної нівелювати амбівалентність системи освіти. Дуальна освіта скорочує розрив між теорією, що студенти отримують у закладах освіти, та практичними навичками, що їх очікують роботодавці та ринок праці. Заклади освіти спільно з роботодавцями розробляють навчальні програми, що комбінують теорію та практичну апробацію ноу-хау.

Аналіз концепції дуальної освіти передбачає аналіз і структурування її основних ідей. Головною серед них є залежність системи професійної освіти від ринку праці, роботодавців, її функціонування на основі соціального партнерства. Роботодавці (ключові соціальні партнери) відіграють важливу роль у системі професійної освіти, оскільки беруть активну участь в: удосконаленні нормативно-правової бази, що регламентує розвиток професійної (професійно-технічної) освіти; розробленні професійних і освітніх стандартів; управлінні закладом освіти; створенні умов для організації виробничого навчання і практики учнів, стажуванні викладачів і майстрів виробничого навчання з метою оволодіння сучасними виробничими технологіями; створенні механізму зовнішнього оцінювання якості підготовки випускників; удосконаленні матеріально-технічної бази тощо.

Цілком очевидно, що розвиток соціального партнерства, залучення роботодавців до процесу підготовки кадрів, створення навчально-матеріальної бази, оновлення змісту освіти є надзвичайно важливим

для подальшого розвитку професійної освіти. Саме налагодження конструктивного, взаємовигідного партнерства між закладами освіти, роботодавцями й органами влади допоможе не лише залучити додаткові ресурси для розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, а й зробити її більш відкритою, ефективною, що адекватно реагує на виклики сьогодення.

З метою виявлення стану партнерства між закладами освіти і ринком праці ми залучили до соціологічного дослідження і роботодавців регіону. Ми поцікавились їхньою думкою щодо необхідності впровадження дуальної освіти в професійну підготовку кваліфікованих робітників.

На запитання «Ви знайомі з мережею закладів професійної (професійно-технічної) освіти у вашому регіоні?» (див. рис. 9) більша частина (82 %) опитаних роботодавців відповіла ствердно, менша частина (18 %) – не впевнені.

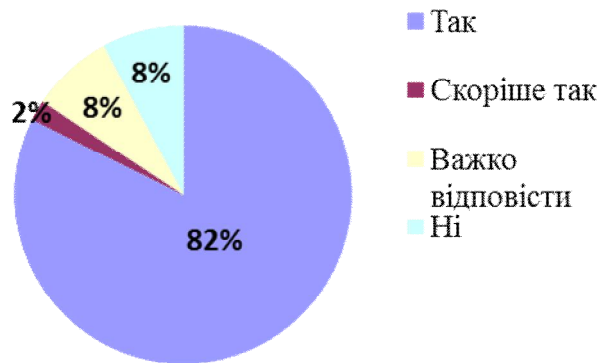

Рис. 9. Розподіл відповідей на запитання «Ви знайомі з мережею закладів професійної (професійно-технічної) освіти у вашому регіоні?»

При цьому відповідність рівня професійної підготовки випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які приходять працевлаштовуватись (див. рис. 10) потребам роботодавців досить висока й відмічається на рівні 68 %. Часткову відповідність відзначають 31 % роботодавців.

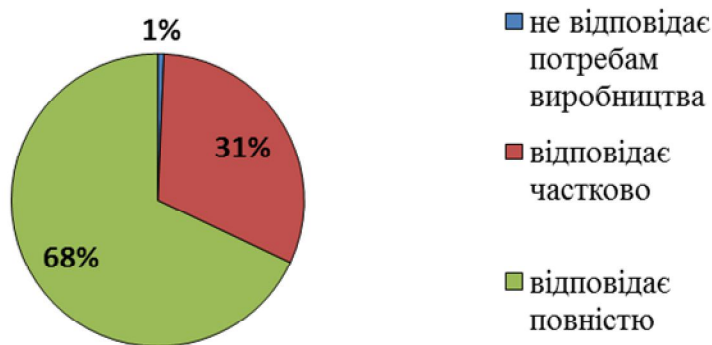

Рис. 10. Розподіл відповідей на запитання «Чи задоволені Ви рівнем підготовки випускників закладів П(ПТ)О?»

Але при цьому підприємства-роботодавці зазначають, що випускники закладів професійної (професійно-технічної) освіти мають замало практичних навичок щодо конкретного виробництва, тому протягом перших півроку такий робітник може працювати тільки під наглядом майстра, а це потребує додаткових витрат роботодавця. Ще однією проблемою є відсутність у випускників знань і навичок роботи на сучасному обладнанні, техніці, використання інноваційних виробничих технологій. Очевидно, що тут необхідно працювати для поліпшення якості освіти та підготовки робітничих кадрів.

Нам було цікаво з'ясувати причини розриву між бізнесом і освітою (див. рис. 11). 42 % опитаних вважають причиною застарілу навчально-матеріальну та технічну базу в закладах освіти та недостатній рівень кваліфікації педагогічних працівників, 21 % вважають, що заклади освіти не цікавляться думкою

бізнесу і переконані в правильності своєї діяльності. 17 % опитаних вважають причиною низьку мотивацію учнів до професійного розвитку, 13 % опитаних – несприйняття керівництвом закладів освіти порад бізнесу щодо вдосконалення змісту освіти, 7 % опитаних переконані, що є достатньо закладів освіти, з яких бізнес може вибрати необхідних випускників, і це вирішує питання.

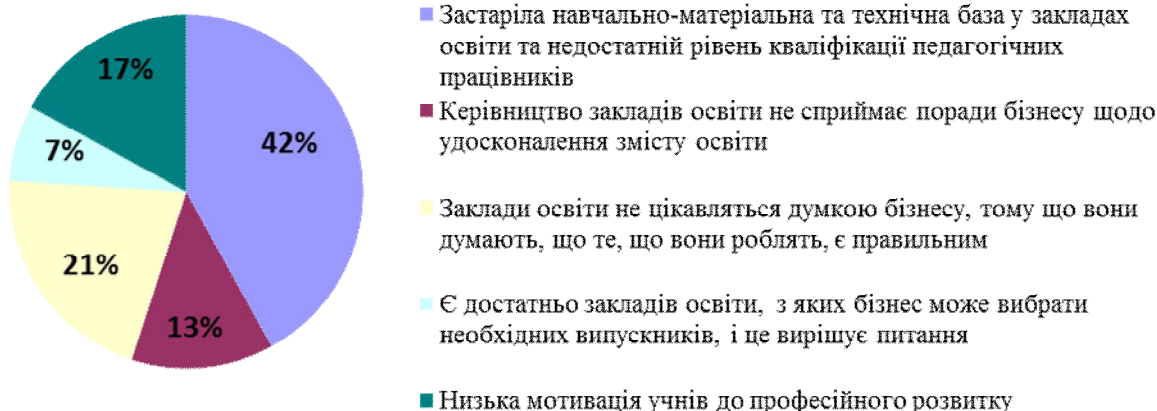

Рис. 11. Розподіл відповідей на запитання «Побуває думка про те, що існує великий розрив між бізнесом і освітою. Які, на Вашу думку, причини?»

Як видно з рис. 12, 68 % респондентів підтримують ідею дуальної освіти, за якої теоретичне навчання учнів буде здійснюватися в закладах освіти, а практична підготовка – на підприємстві. 32 % опитаних, на жаль, поки що не вірять, що запровадження дуальної освіти допоможе змінити існуючу ситуацію.

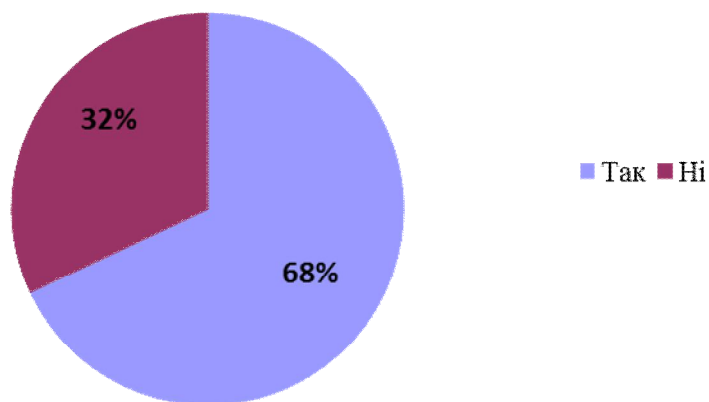

Рис. 12. Розподіл відповідей на запитання «Чи підтримуєте Ви ідею дуальної освіти?»

Створення моделі ефективної взаємодії між освітніми структурами та бізнесом потребує нових підходів. До цього процесу мають долучитися регіональні органи влади, які мають відношення до стратегічних напрямів розвитку економіки регіонів. Освітні структури повинні також подолати відірваність від бізнесу та виробництва і зробити кроки, що наблизять їх випускників до реалізації свого професійного потенціалу на ринку праці.

Висновки. Висока життєздатність системи дуальної освіти пояснюється тим, що вона відповідає інтересам усіх учасників цього процесу: держави, закладу освіти, підприємств або організацій і учнів. Для підприємств – це можливість підготовки фахівців, безпосередньо, під своє виробництво, виробничі технології та обладнання, максимальна відповідність корпоративним інтересам, економія часу та коштів на пошук і добір кадрів, їх перенавчання та адаптація до умов конкретного підприємства. Для держави – це можливість реалізувати зміст освіти відповідно до чинного законодавства та державних стандартів і одночасно зменшити витрати на укомплектування закладів освіти сучасним технологічним обладнанням, зменшити витрати на енергоносії закладу освіти, будівництво, обладнання та утримання лабораторій, майстерень і полігонів. Заклад освіти забезпечує учнів теоретичними знаннями, достатньою професійною

орієнтацією і подальшим працевлаштуванням. Учні, які навчаються за дуальною формою, отримують хороші знання і професійні навички роботи, самостійність і швидко адаптацію до дорослого життя, у них з'являється впевненість у завтрашньому дні. Визначальною ідеєю дуальної освіти є тісна залежність системи П(ПТ)О від ринку праці та роботодавців, її функціонування на основі соціального партнерства.

Список використаної літератури

1. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. URL: http://tpru.edu.ua/EKTS/proekt_koncers.pdf (дата звернення 10.11.2018).
2. Амеліна С. Дуальна система аграрної освіти у Німеччині. URL: eadnurt.diit.edu.ua (дата звернення 13.10.2018).
3. Ковальчук В. І. Розробка стратегії розвитку ПТНЗ. *Розвиток післядипломної педагогічної освіти в умовах інтеграції*: матеріали щорічної звітної всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю АПН України. Донецьк, 2007. С. 281–286.
4. Ковальчук В. І. Стратегія управління професійно-технічним навчальним закладом. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Збірник наукових праць. Львів, 2006. № 6. С. 199–204.
5. Ковальчук В. І. Управління розвитком професійного навчального закладу: конспект лекцій з курсу підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти. Київ: Абрис Принт, 2007. 59 с.
6. Ковальчук В. І. Проблеми управлінського лідерства в професійно-технічній освіті. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. праць. Вип. 11 / голов. ред. В. В. Олійник. Київ: Геопринт, 2009. Ч. 1 С. 101–111.
7. Ковальчук В. І., Костюченко В. А. Розробка стратегії розвитку закладу професійно-технічної освіти в умовах ринку праці. *Молодий вчений*. 2018. № 6. С. 151–154.
8. Торопов Д. А. Обеспечение качества профессионального образования в Германии: автореф. дисс. д-ра педаг. наук: 13.00.01. Казань, 2005. 42 с.
9. Бюллетень ЮНЕСКО / под научной ред. И. П. Смирнова. 1995. 32 с.
10. Федотова Г. А. Развитие дуальной формы профессионального образования: опыт ФРГ и России: дисс. ... д-ра пед. наук. Москва, 2002. 340 с.
11. Tatsachen über Deutschland URL: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/de/rubriken/bildung-wissen/attractives-schulsystem#background-page-3> (дата звернення 13.11.2018).
12. Шельтен А. Введение в профессиональную педагогику. 1996. 288 с.
13. Дуальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення 12.12.2018).
14. Polyanin V. A. The educational system in the dual format and professional selfdetermination of the teacher. *Educational Technology*. 2010. № 2. P. 68–96.
15. Herbert Baumann U. A. Wirtschaftslehre für berufsbildende Schulen in Rheinland. Pfalz. KцlnMьnchen: Stamm-Verlag, 1989. 250 s.
16. Глайсснер О. Ю. Система высшего образования в Германии: великое множество путей. *Alma mater*. 2008. № 10. С. 59–60.
17. Тешеев В. А. Дуальное образование как фактор модернизации системы социального партнерства ВУЗов и предприятий. *Вестник Адыгейского государственного университета*. 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dualnoe-obrazovanie-kak-faktor-modernizatsii-sistemy-sotsialnogo-partnerstva-vuzov-i-predpriyatiy> (дата звернення 29.10.2018).
18. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 23.12.2018).
19. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 23.12.2018).
20. Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 23.12.2018).
21. Проект Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-zakonu-ukrayini-pro-profesijnu-profesijno-tehnicnu-osvitu> (дата звернення 06.11.2018).
22. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik> (дата звернення 10.11.2018).
23. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 № 298 «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників». URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf> (дата звернення 20.12.2018).
24. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80> (дата звернення 22.12.2018).

DUAL EDUCATION IMPLEMENTATION INTO PROFESSIONAL (VOCATIONAL) TRAINING

Kovalchuk Vasyl

Dr. hab. in Pedagogics, Professor, Head of the Department of Professional Education and technologies of agricultural production

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Ihnatenko Serhii

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Professional Education and technologies of agricultural production, Dean of the Faculty of Technology and Professional Education

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. Nowadays the essential problem of professional (vocational) education in Ukraine is a deep gap between the theoretical knowledge students gain in an educational institution and the scope of practical skills expected by would-be employers and the labor market. Educational institutions of professional (vocational) education face the prior objective – to construct a new model of vocational training that would enable overcoming the gap mentioned and ensure human resources vocational quality. The problem can be solved by implementing the system of dual education combining theoretical and practical training in the educational process. The advantage of dual education is to ensure a high percentage of graduates' employment, since they fully meet the requirements of the employer. Training organized in this way will be corresponded mostly the demands of enterprises.

Purpose. To substantiate the necessity of dual education implementation in educational institutions of professional (vocational) training.

Methods. The following methods were used in the process of our studies: analysis of scientific and methodological, psychological and pedagogical literature, legal documents, Internet resources concerning the problem of our investigation; questionnaire and results interpretation in quantitative indicators and charts.

Results. The essential characteristics of dual education are analyzed, the essence of the concept of "dual education" is generalized, the advantages of the dual form of education are determined. The normative legal base of dual education in Ukraine is analyzed and a brief overview of the main documents is represented. Some certain sociological studies of the state of vocational education and the readiness of educational activity process participants to implement dual education have been done.

Originality. The analysis of the reasons for the unsatisfactory state of professional (vocational) education has been analyzed and the factors actualizing the need of dual education implementation are determined.

Conclusion. Dual education («Duales Studium») is considered as a combined model of vocational training organization that implies specialists' prior practical training in the workplace and theoretical training – within vocational educational institutions. The central idea of dual education is the close of the system of vocational training dependence on the labor market and would-be employers, its functioning on the social partnership basis. To implement dual education successfully is to improve the material and technical basis (logistics), upgrade teaching methods, start close collaboration of the educational institution and the would-be employer.

Keywords: dual education, dual training, professional (vocational) educational institution, professional (vocational) education, labor market, social partnership, employer.

References

1. Proekt koncepciji rozvytku osvity Ukrainy na period 2015-2025 rr. [The project of the concept of the development of Ukraine's education for the period 2015-2025.] Available at: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf (accessed 10.11.2018) [in Ukrainian].
2. Amelina S. Dualna systema aghrarnoji osvity u Nimechchyni [Dual system of agrarian education in Germany]. Available at: eadnurt.diit.edu.ua (accessed 13.10.2018) [in Ukrainian].
3. Kovalchuk V. I. (2007) Rozrobka strategiyi rozvy'tku PTNZ [Development of the strategy for the development of vocational schools]. *Rozvy'tok pishlyady plomnoyi pedagogichnoyi osvity` v.umovax integraciyi: Materialy` shhorichnoyi zvitnoyi vseukrayins`koyi naukovoprakty`chnoyi konferenciyi, pry`svyachenoyi 15-richchyu APN Ukrainy`*, pp. 281–286 [in Ukrainian].
4. Kovalchuk V. I. (2006) Strategiya upravlinnya profesijno-texnichny`m navchal`ny`m zakladom [Strategy of management of vocational education and training institution]. *Pedagogika i psy`xologiya profesijnoyi osvity`. Zbirny`k naukovy`x prac`*, no. 6, pp. 199–204 [in Ukrainian].
5. Kovalchuk V. I. (2007) Upravlinnya rozvy'tkom profesijnogo navchal`nogo zakladu: konspekt lekcij z kursu pidvy`shhennya kvalifikaciyi kerivny`x ta pedagogichny`x kadriv osvity` [Management of the development of a vocational educational institution: a summary of the lectures on the improvement of professional skills of educational and educational staff of education]. Ky`yiv: Abry`s Pry`nt, 59 p. [in Ukrainian].
6. Kovalchuk V. I. (2009) Problemy` upravlins`kogo liderstva v profesijno-texnichnij osviti [Problems of managerial leadership in vocational education]. *Visny`k pishlyady plomnoyi osvity*, no. 11, parts.1, pp. 101–111 [in Ukrainian].
7. Kovalchuk V. I., Kostiuchenko V. A. (2018) Rozrobka strategiyi rozvy'tku zakladu profesijno-texnichnoyi osvity` v umovax ry`nku pracj [Creation of development strategy for a vocational educational institution in market conditions]. *Molody`j*

vcheny], no. 6., pp. 151–154 [in Ukrainian].

8. Toropov D. A. (2005) Obespechenie kachestva professionalnogo obrazovaniia v Germanii [Quality assurance in vocational education in Germany] (*doctoral Thesis*). Kazan, 42 p. [in Russian].

9. Biulleten IUNESKO (1995) / pod nauchnoi red I. P. Smirnova. 32 p. [in Russian].

10. Fedotova G. A. (2002) Razvitie dualnoi formy professionalnogo obrazovaniia opyt FRG i Rossii [The development of the dual form of vocational education: the experience of Germany and Russia] (*doctoral Thesis*). Moskva. 340 p. [in Russian].

11. Tatsachen über Deutschland. Available at: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/de/rubriken/bildung-wissen/attractives-schulsystem#background-page-3> (accessed 13.11.2018) [in Russian].

12. Shelten A. (1996) Vvedenie v professionalnuiu pedagogiku. [Introduction to Professional]. 288 p. [in Russian].

13. Dualna osvita [Dual education]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita> (accessed 12.12.2018) [in Ukrainian].

14. Polyani V.A. (2010) The educational system in the dual format and professional selfdetermination of the teacher // Educational Technology. № 2. P. 68–96 [in English].

15. Herbert Baumann U.A (1989) Wirtschaftslehre für berufsbildende Schulen in Rheinland– Pfalz. – KцlnMьnchen: Stamm-Verlag. 250 p. [in English].

16. Glaisner O. I. (2008) Sistema vysshego obrazovaniia v Germanii velikoe mnozhestvo putei [Germany's higher education system: a great many ways]. *Alma mater*, no. 10, pp. 59–60 [in Russian].

17. Teshev V. A. (2014) Dualnoe obrazovanie kak faktor modernizatsii sistemy sotsialnogo partnerstva VUZov i predpriiatii [Dual education as a factor in the modernization of the system of social partnership of universities and enterprises]. *Vestnik Adygeiskogo gosudarstvennogo universiteta*. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/dualnoe-obrazovanie-kak-faktor-modernizatsii-sistemy-sotsialnogo-partnerstva-vuzov-i-predpriyatii> (accessed 29.10.2018) [in Russian].

18. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed 23.12.2018) [in Ukrainian].

19. Zakon Ukrainy «Pro vyshhu osvitu» [Law of Ukraine "On Higher Education"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed 23.12.2018) [in Ukrainian].

20. Zakon Ukrainy «Pro profesijno-tehnichnu osvitu» vid 10.02.1998 # 103/98-VR [Law of Ukraine "On vocational education" dated February 10, 1998, № 103/98-BP.]. Available at: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (accessed 23.12.2018) [in Ukrainian].

21. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro profesijnu (profesijno-tehnichnu) osvitu» [Draft Law of Ukraine "On Professional (Vocational) Education"]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-zakonu-ukrayini-pro-profesijnu-profesijno-tehnichnu-osvitu> (accessed 06.11.2018) [in Ukrainian].

22. Cerednjostrokovyj plan priorityetnykh dij Urjadu do 2020 roku [The medium-term plan of the Government's priority actions by 2020]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-priorityetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-priorityetnih-dij-uryadu-na-2017-rik> (accessed 10.11.2018) [in Ukrainian].

23. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.03.2015 # 298 «Pro vprovadzhenja elementiv dualnoji systemy navchannja u profesijnu pidgotovku kvalifikovanykh robitnykiv» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated March 16, 2015 № 298 «On the introduction of elements of the dual system of training in the professional training of skilled workers»]. Available at: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf> (accessed 20.12.2018) [in Ukrainian].

24. Konceptija pidgotovky fakhivciv za dualnoju formoju zdobuttja osvity [The concept of training specialists on the dual form of education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80> (accessed 22.12.2018) [in Ukrainian].

ВНЕДРЕНИЕ ДУАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ (ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОМ) ОБРАЗОВАНИИ

Ковальчук Василий Иванович

доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой профессионального образования и технологий сельскохозяйственного производства

Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

Игнатенко Сергей Витальевич

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры профессионального образования и технологий сельскохозяйственного производства, декан факультета технологического и профессионального образования

Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

Проанализированы характеристики дуального образования, обобщена сущность понятия «дуальное образование», определены преимущества дуальной формы обучения. Проанализирована нормативно-правовая база дуального образования в Украине, дана краткая характеристика основных документов. Осуществлено социологическое исследование по определению состояния профессионального образования и готовности субъектов образовательной деятельности к внедрению дуального образования. Определено, что основной идеей дуального образования является тесная зависимость системы П(ПТ)О от рынка труда и работодателей, ее функционирования на основе социального

партнерства. Для впровадження дуального образования необходимо усовершенствовать материально-техническую базу, улучшить методики обучения, наладить сотрудничество между учебным заведением и работодателем.

Ключевые слова: дуальное образование, дуальное обучение, заведение профессионального (профессионально-технического) образования, профессиональное (профессионально-техническое) образование, рынок труда, социальное партнерство, работодатель.

Отримано редакцією 04.03.2019 р.

УДК 37.015.3:316.7

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-1-39-132-139

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕХОДУ ВІД ЕТНОЦЕНТРИЗМУ ДО ЕТНОРЕЛЯТИВИЗМУ

Слущкий Ярослав Сергійович

кандидат педагогічних наук, завідувач відділення «Управління та транспорт»

Донбаський державний коледж технологій та управління

e-mail: yaroslav.slutskiy.mail@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5328-7274

У статті проаналізовано особливості й структурні елементи розвивальної моделі міжкультурної чутливості, яка має важливе значення для адаптації до нової культури, іншими словами, при формуванні соціокультурної компетентності особистості. Встановлено, що процес адаптації може складатися з шести основних етапів. На основі аналізу етапів адаптації розкрито їх сутність та характеристики. З'ясовано, що етапи «заперечення» та «захисту» мають етноцентричне спрямування та не сприяють акумуляції особистості в умовах нової культури; етапи «мінімізації» та «визнання» є перехідними компонентами від повного несприйняття іншого соціокультурного світу до часткового його визнання; етапи «адаптації» та «інтеграції» є основами розвитку в особистості етнорелятивізму, що сприяє активному та ефективному процесу адаптації.

Ключові слова: етноцентризм, етнорелятивізм, диференціація, соціально-педагогічний супровід, культурний реверс, інкапсульована форма, конструктивна форма.

Постановка проблеми. Сучасний світ стає глобалізованою системою, що впливає на розвиток культурного різноманіття. Тому процеси культурного та академічного обміну демонструють майбутнє світового соціуму. Великий обсяг у процесах міжкультурної міграції відіграє молодь, що прагне отримувати знання у закладах вищої освіти інших країн.

Але необхідно пам'ятати, що неможливо швидко стати частиною тієї культури, яка домінує у державі, в якій передбачається навчання. Саме тому важливу роль відіграє адаптаційний процес, що дозволяє насамперед сформувати соціокультурну компетенцію, яка дозволить проводити комунікативну та міжкультурну взаємодію з представниками іншого соціуму. На заваді формування та подальшого розвитку вищезазначеної компетентності постають поняття «етноцентризму» та «етнорелятивізму», що є елементами міжкультурної системи. Тому для розуміння значення соціокультурної компетентності та розроблення відповідної програми її формування необхідно проаналізувати виокремлені поняття та зрозуміти відмінності між ними як компонентами єдиного адаптаційного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему соціалізації дослідники розглядають як процес розвитку особистості, який має місце у рамках спілкування та самосвідомості (Г. Андреева, А. Петровський), процес формування та подальшого практичного використання особистістю набутого досвіду соціокультурного плану (Ч. Кулі, Дж. Мід, Н. Смелзер та ін.).

Теоретичні засади соціалізації як явища соціокультурного плану висвітлено у роботах сучасних дослідників (А. Богуш, М. Галагузова, Н. Голованова, А. Капська, О. Кононко, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко, Б. Бім-Бад, О. Безпалько, В. Бочарова, О. Газман, Н. Заверико, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, А. Мудрик, А. Рижанова, І. Рогальська, С. Савченко, С. Харченко, Л. Коваль, Л. Міщик, А. Реан, С. Хлебик, І. Ісаєв, А. Лучинкіна, О. Рассказова, Т. Федорченко, Є. Шиянов, О. Волошенюк, В. Плешаков та інші).

Проблема соціалізації та адаптації іноземних студентів розкрита у працях таких учених, як К. Буракова, Н. Грищенко, І. Зозуля, О. Резван, Т. Язвінська та ін.

Теоретичний дискурс проблеми соціального супроводу іноземних студентів розкрито у працях А. Борисової, С. Дін. Досліджували також особливості педагогічного супроводу особистості (В. Головка, І. Семененко, І. Штеймiller), психолого-педагогічного супроводу (Д. Порох), соціально-психологічного супроводу (О. Вихрущ-Олексюк, Е. Максимчук).